

Muzyka ilustracyjna i programowa

- Muzyka ilustracyjna i programowa

Muzyka ilustracyjna i programowa

Źródło: online-skills.

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.

4. W zakresie słuchania i percepcji muzyki. Uczeń:

3) rozpoznaje i analizuje utwory muzyczne określając ich elementy, nastrój i charakter, formułuje wypowiedzi, stosując pojęcia charakterystyczne dla języka muzycznego.

4) przedstawia słuchaną muzykę za pomocą środków pozamuzycznych (łączy muzykę z innymi obszarami wiedzy):

c) werbalizuje emocje i odczucia,

d) opisuje słowami cechy i charakter słuchanych utworów.

Nauczysz się

- definiować pojęcia: muzyka ilustracyjna, programowa, absolutna;
- przedstawiać przykłady utworów programowych i ilustracyjnych;
- rozróżniać muzykę programową i ilustracyjną;
- przedstawiać środki, za pomocą których osiąga się w muzyce efekty ilustracyjne;
- opisywać wysłuchany utwór muzyczny.

Przypomnienie i utrwalenie wiadomości o podziale muzyki według sposobów jej wykonywania:

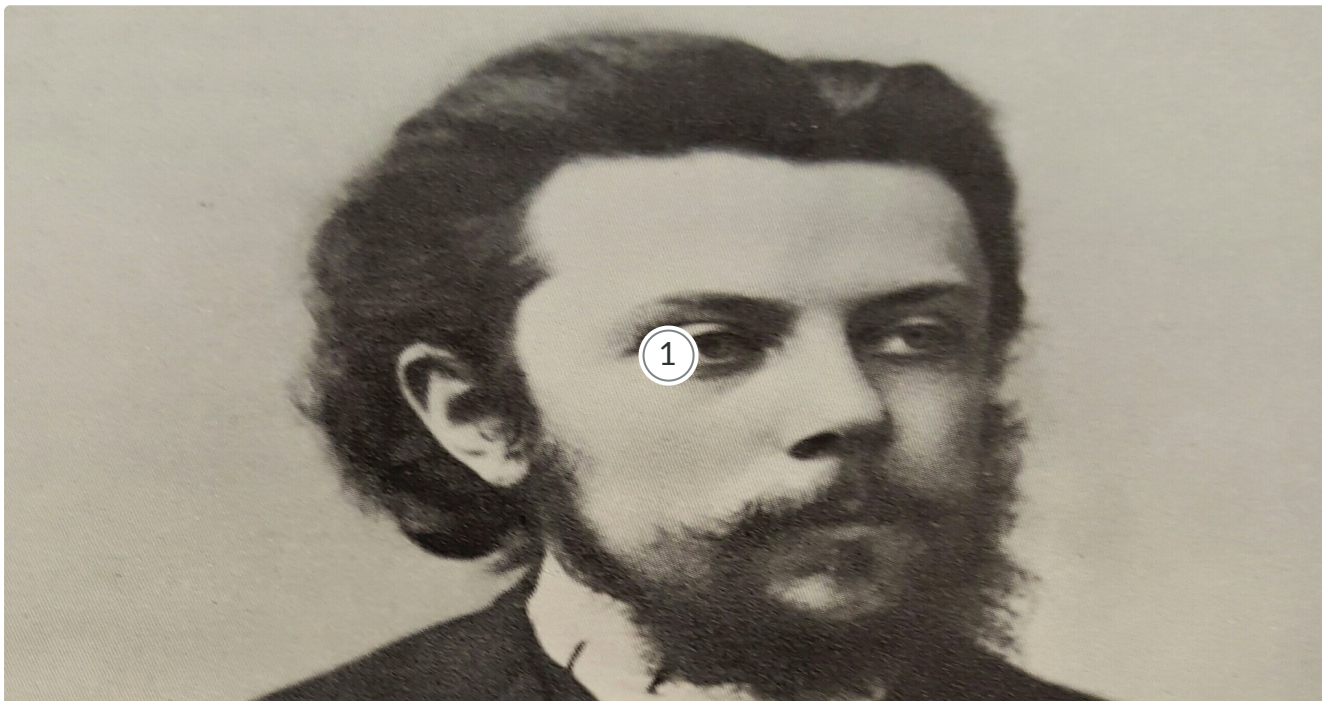
Muzykę ze względu na sposób jej wykonania dzielimy na:

- WOKALNĄ – przeznaczona do śpiewania
- INSTRUMENTALNĄ – przeznaczoną do wykonywania na instrumentach
- WOKALNO-INSTRUMENTALNĄ – przeznaczoną do grania i śpiewania

Utwory wokalne posiadają tekst słowny, który ilustrowany melodią podaje określoną treść, przez co oddziałuje ona na słuchacza bardziej wyraziście niż muzyka instrumentalna.

Polecenie 1

Wysłuchaj utworu i następnie zastanów się czy muzyka instrumentalna, nie posiadająca tekstu słownego też może opowiadać?

1

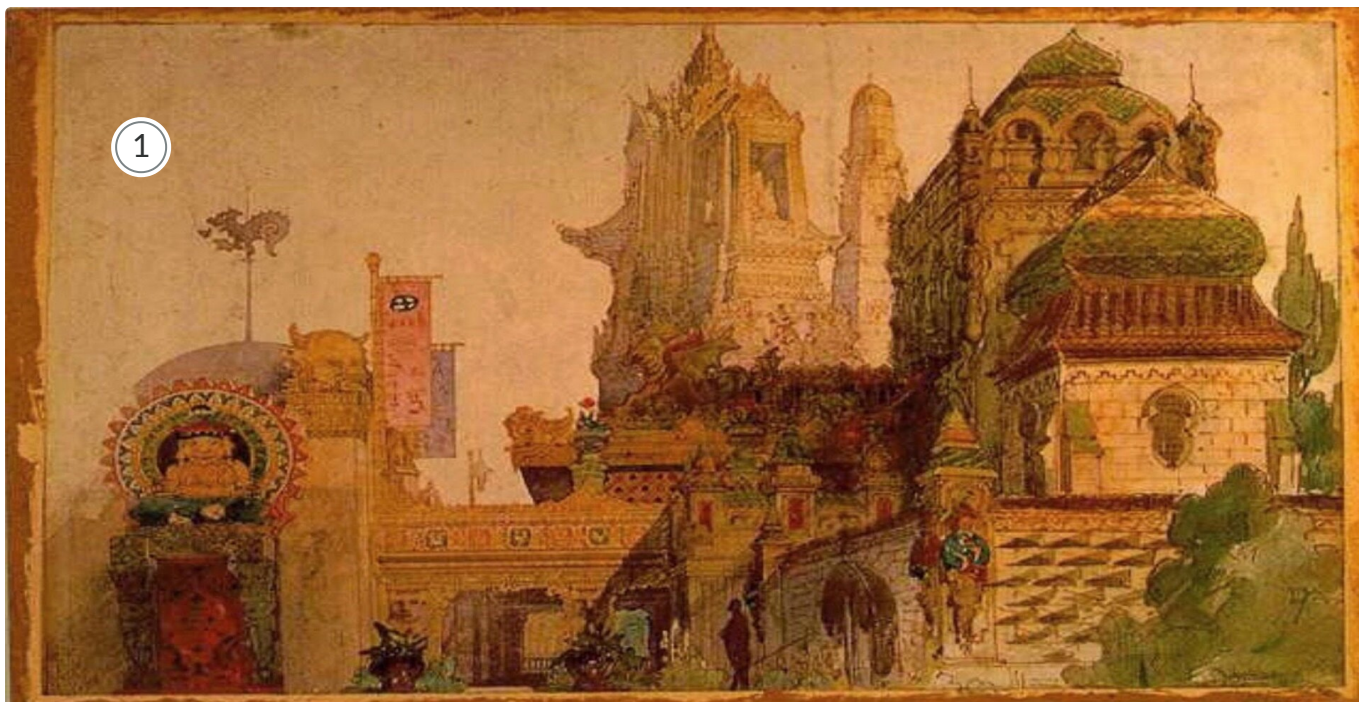
Stary zamek z cyklu *Obrazki z wystawy*, autorstwa Modesta Musorgskiego

Wykonawca: John Ogdon

Źródło: Virtuoso. John Ogdon.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P62uzu9LK>

R. K. Shirinyan (fot.), portret Modesta Musorgskiego (fragment), 1865, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/), domena publiczna; Modest Musorgski, „Stary zamek” z cyklu „Obrazki z wystawy”, online-skills, CC BY 3.0

1

Stary zamek to miniatura pochodząca z cyklu *Obrazki z wystawy* skomponowanego na fortepian przez Modesta Musorgskiego (1839-1881). Dzieło powstało zainspirowane wystawą prac malarskich Wiktora Hartmanna, zmarłego przedwcześnie przyjaciela kompozytora. Każda z dziesięciu miniatur stanowi muzyczne odzwierciedlenie obrazów Hartmanna. *Stary zamek* to temat akwareli powstałej pod wpływem odbytej przez malarza podróży do Włoch.

Wiktor Hartmann, „Stary zamek”, miejsce przechowywania nieznane, i.pining.com, CC BY 3.0

Muzyka programowa

- **muzyka programowa** – muzyka, która za pośrednictwem odpowiednich czynników (melodyka, harmonia, kolorystyka instrumentalna itp.) sugerować ma pewne wyobrażenia na temat określonych w tytule treści literackich, obrazowych czy ideologicznych.

Kompozytor podawał temat (program) utworu najczęściej w formie tytułu lub dokładniejszego opisu w celu wywołania zamierzonych wyobrażeń. Program sugerował skojarzenia pozamuzyczne. Do utworów programowych zalicza się między innymi poemat symfoniczny (np. *Powracające fale* Mieczysława Karłowicza czy *Życie bohatera* Ryszarda Straussa) oraz miniatury instrumentalne (np. cykle *Obrazki z wystawy* Modesta Musorgskiego, czy *Sceny dziecięce* Roberta Schumanna)

- **poemat symfoniczny** – instrumentalny utwór programowy bez ustalonej ściśle formy, który wyobraża lub sugeruje pewne określone treści literackie wskazane w tytule.

- **miniatura muzyczna** – ogólna nazwa krótkich form muzyki instrumentalnej rozpowszechnionych szczególnie w okresie romantyzmu o różnych, często programowych tytułach.

Polecenie 2

Wysłuchaj utworu *Marzenie* Roberta Schumanna i podziel się swoimi wrażeniami na temat nastroju, jaki wywołał. Napisz, w jaki sposób tytuł odnosi się do kompozycji.

1

Marzenie z cyklu *Sceny dziecięce*, autorstwa Roberta Schumanna

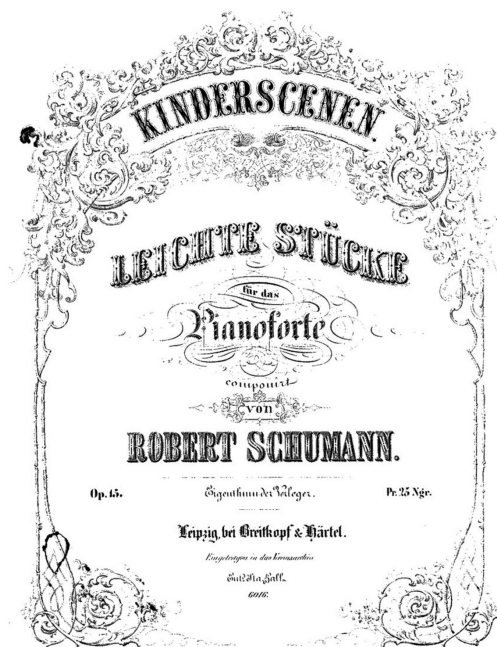
Wykonawca: Pianista z Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P62uzu9LK>

Josef Kriehuber, „portret Roberta Schumanna” (fragment), 1839 r., [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Robert_Schumann.jpg), domena publiczna (ilustracja); Robert Schumann, „Marzenie” z cyklu „Sceny dziecięce”, Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy (AMFN), CC BY 3.0

Sceny dziecięce (*Kinderzenen*, op. 15) to tytuł cyklu miniatur fortepianowych skomponowanych przez Roberta Schumanna (czyt.:

((szumana), słynnego kompozytora niemieckiego doby romantyzmu. Kompozycje wyróżniają się pośród innych jego utworów – mimo zwięzłej formy słychać w nich romantyczny temperament i uczuciowość. W liście do narzeczonej, Klary Wieck z 1838 Schumann zamieścił informację: *Napisałem trzydzieści maleńkich, zabawnych rzeczy, z których wybrałem około dwunastu i nazwałem Scenami dziecięcymi. Ucieszysz się nimi, ale – naturalnie – będziesz musiała zapomnieć o sobie jako o wirtuozie [...]. Sceny dziecięce, krótkie, tkliwe i szczęśliwe – jak nasza przyszłość*” (cyt. za: <https://www.rmflclassic.pl/encyklopedia/marzenie.html>)

Strona tytułowa „Scen dziecięcych” Roberta Schumanna, 1900 r., wikimedia.org, domena publiczna

Muzyka ilustracyjna

Kiedy kompozytor stara się jak najbardziej realistycznie oddać za pomocą dźwięków zjawiska pozamuzyczne, muzyka nabiera wówczas charakteru ilustracyjnego.

- **muzyka ilustracyjna** – muzyka charakteryzująca środkami muzycznymi zjawiska pozamuzyczne.

Polecenie 3

Wysłuchaj nagrania utworu *Kukułka* Claude'a Daquina. Napisz, w jaki sposób kompozytor oddał muzycznie odgłosy ptasiego śpiewu.

1

Kukułka, autorstwa Louisa-Claude Daquina

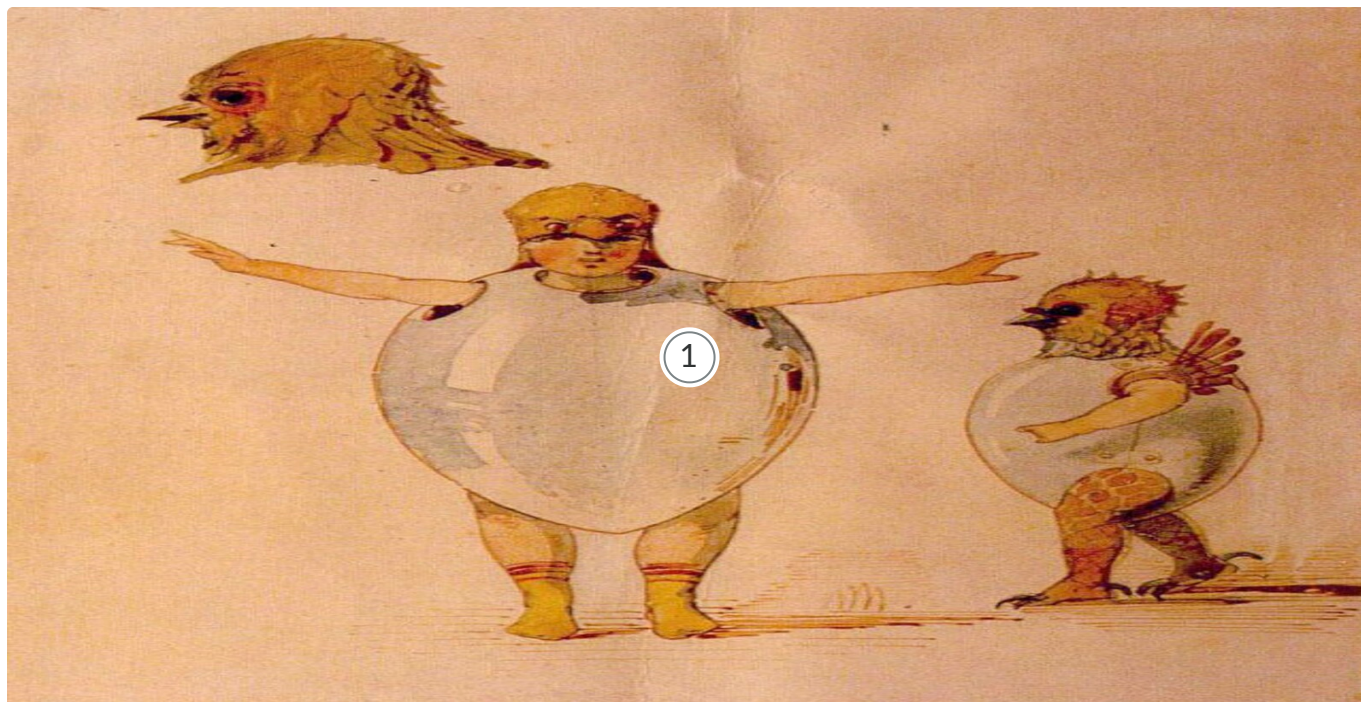
Wykonawca: Muzycy z Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszcy

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P62uzu9LK>

Étienne-Jehandier Desrochers, „portret Louis-Claude Daquin” (fragment), 1747 r., Biblioteka Narodowa Francji, Paryż, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Louis-Claude_Daquin.jpg), domena publiczna (ilustracja); Louis-Claude Daquin, „Kukułka”, AMFN, CC BY 3.0

Louis-Claude Daquin (czyt.: lui kłod dake) to niezwykle utalentowany kompozytor dobry baroku, który zasłynął jak klawesynista i organista. Już jako sześciolatek występował przed królem Francji Ludwikiem XIV, a jako dwunastolatek pełnił funkcję organisty w słynnych katedrach francuskich: Sainte-Chapelle (czyt.: sęt szapel), Notre Dame (czyt.: notr dam) oraz w kościele św. Pawła w Paryżu. Największy rozgłos przyniósł mu utwór napisany w formie rondo – *Kukułka*, zamieszczony razem z innymi opracowaniami na klawesyn w *Pierwszej księdze utworów klawesynowych*.

Punktem wyjścia dla Musorgskiego w przypadku tego lekkiego i wdzięcznego utworu był wykonany przez Hartmanna projekt kostiumów do baletu. Wyraźnie słyszymy tu gromadę rozbiegających się piskląt i troskliwie gdaczącą nad nimi kwokę.

1

Taniec kurcząt w skorupkach z cyklu *Obrazki z wystawy*

Wykonawca: Muzycy z Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P62uzu9LK>

Wiktor Hartmann, projekt stroju do utworu „Taniec kurcząt w skorupkach”, i0.wp.com, CC BY 3.0 (ilustracja); Modest Musorgski, „Taniec kurcząt w skorupkach”, z cyklu „Obrazki z wystawy”, AMFN, CC BY 3.0

Muzyka ilustracyjna a programowa

Muzyka ilustracyjna, jak sama nazwa wskazuje, ilustruje, czy odzwierciedla, naśladuje jakieś zjawisko za pomocą dźwięku, szczególną uwagę zwracając na detale i korzystając z tzw. fonicznej onomatopei językowej, czyli naśladownictwa w brzmieniu. Daquin, komponując *Kukułkę* naśladował głos tytułowego ptaka.

Przeciwieństwem muzyki ilustracyjnej jest muzyka programowa, która wyraża ideę kompozytora, często inspirowaną dziełem literackim, malarskim, wydarzeniem historycznym itp. w muzyce programowej istotną rolę pełni tytuł lub dołączone do niego motto, cytaty oraz całościowy odbiór dzieła.

Muzyka absolutna

Przeciwieństwem muzyki programowej i ilustracyjnej jest muzyka absolutna.

- **muzyka absolutna** – określenie muzyki pozbawionej treści pozamuzycznej.

Utwory reprezentujące ten rodzaj muzyki opatrzone są tytułami określającymi ich formę np. sonata, koncert, etiuda, jednak niektórzy kompozytorzy, m.in. Haydn, Chopin, pomimo programowości również nadawali utworom nazwy związane z formą.

Zadania

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj imiona do nazwisk kompozytorów.

Daquin

Robert

Musorgski

Mieczysław

Karłowicz

Modest

Schumann

Louis-Claude

Strauss

Ryszard

Ćwiczenie 2

Wskaż prawidłową odpowiedź:

Muzyka pozbawiona treści pozamuzycznej -

Muzyka, która za pośrednictwem odpowiednich czynników (melodyka, harmonia, kolorystyka instrumentalna itp.) sugerować ma pewne wyobrażenia na temat określonych w tytule treści literackich, obrazowych czy ideologicznych -

Muzyka charakteryzująca środkami muzycznymi zjawiska pozamuzyczne -

PROGRAMOWA

ILUSTRACYJNA

ABSOLUTNA

Ćwiczenie 3

Wyszukaj i zaznacz tytuły trzech miniatur z cyklu *Sceny dziecięce* Roberta Schumanna.

Aby zakreślić słowo zaznacz (kliknij) pierwszą i ostatnią literę.

E	I	C	Ś	Ę	Z	C	Z	S	I
C	F	E	T	H	P	H	P	Y	J
H	Y	F	R	K	E	I	U	E	D
W	R	H	S	I	S	Y	T	I	F
T	A	P	C	W	T	D	P	N	I
W	I	I	I	A	C	T	M	E	N
K	S	N	P	F	R	U	H	Z	E
B	U	E	M	N	H	T	E	R	G
R	H	N	R	C	N	O	S	A	U
F	S	G	A	E	P	O	P	M	O

☐ STRACHY ☐ MARZENIE ☐ SZCZĘŚCIE

Ćwiczenie 4

Podane tytuły utworów dopasuj do nazwisk kompozytorów:.

Życie bohatera

Ryszard Strauss

Marzenie

Robert Schumann

Powracające fale

Claude Daquin

Stary zamek

Mieczysław Karłowicz

Kukułka

Modest Musorgski

Ćwiczenie 5

Wysłuchaj utwory i przyporządkuj właściwe określenia do tytułów utworów.

Materiały audio dostępne pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P62uzu9LK>

1	wprowadza w stan rozmarzenia	⬆
2	jest muzyczną ilustracją pewnego gatunku ptaka	⬆
0	zainspirowany projektem strojów do baletu	⬆

Ćwiczenie 6

Podane tytuły dzieł przenieś do odpowiednich kolumn:

Muzyka programowa i ilustracyjna

Muzyka absolutna

Sonata

Koncert fortepianowy

Powracające fale

Marzenie

Kukułka

Życie bohatera

Etiuda

Taniec kurcząt w skorupkach

Ćwiczenie 7

Przyporządkuj nazwiska kompozytorów do lat w których żyli:

1839-1881

Louis-Claude Daquin

1694-1772

Robert Schumann

1810-1856

Modest Musorgski

Słownik pojęć

Absolutna muzyka

określenie muzyki pozbawionej treści pozamuzycznej

Ilustracyjna muzyka

muzyka charakteryzująca środkami muzycznymi zjawiska pozamuzyczne

Miniatura muzyczna

ogólna nazwa krótkich form muzyki instrumentalnej rozpowszechnionych szczególnie w okresie romantyzmu o różnych, często programowych tytułach

Poemat symfoniczny

instrumentalny utwór programowy bez ustalonej ściśle formy, który wyobraża lub sugeruje pewne określone treści literackie wskazane w tytule

Programowa muzyka

muzyka, która za pośrednictwem odpowiednich czynników (melodyka, harmonia, kolorystyka instrumentalna itp.) sugerować ma pewne wyobrażenia na temat określonych w tytule treści literackich, obrazowych czy ideologicznych

Źródło:

Jerzy Habela, *Słowniczek muzyczny*, Wydawnictwo PWM 1988

Biblioteka muzyczna

Modest Musorgski, „Stary zamek” z cyklu „Obrazki z wystawy”, online-skills, CC BY 3.0

2

Robert Schumann, „Marzenie” z cyklu „Sceny dziecięce”, Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy (AMFN), CC BY 3.0

3

Louis-Claude Daquin, „Kukułka”, AMFN, CC BY 3.0

Bibliografia

Jerzy Habela, *Słowniczek muzyczny*, Wydawnictwo PWM 1988

www.muzykotecaszkolna.pl/kanon/robert-schumann-sceny-dzieciece-op-15/

<http://www.muzykotecaszkolna.pl/kanon/louis-claude-daquin-kukulka/>

bazhum.muzhp.pl/media//files/Sztuka_i_Filozofia/Sztuka_i_Filozofia-r1997-t14/Sztuka_i_Filozofia-r1997-t14-s101-111/Sztuka_i_Filozofia-r1997-t14-s101-111.pdf